

Kirsten Wølch Rasmussen

De aftaleretlige tekstkorpora - principper, pragmatiske løsninger og praksis

1. Indledning

Efter at man i *Sprint* (1,1988,63) har kunnet læse, at de aftaleretlige danske, franske og engelske tekstkorpora ville være indlæst i 1988, i *Hermes* (1,1988,236), at de kunne rekvireres fra begyndelsen af 1989, og endelig i *Festskrift i anledning af Handelshøjskolens 50-års jubilæum* (1988,124), at de ville blive færdiggjort i løbet af 1989, ser det i skriven- de stund ud til, at de tre korpora vil foreligge in toto fra begyndelsen af 1990.

Bag oprettelsen af korporaene ligger utvivlsomt et meget stort arbejde, og den nævnte forsinkelse, som naturligvis er beklagelig, kan ikke lastes gruppen bag korporaene, da den synes forårsaget af teknikens vrangvil- lighed.

Da korporaene således snart vil kunne rekvireres og efter al sandsynlig- hed vil danne basis for en række lingvistiske analyser, vil jeg her gerne knytte nogle kommentarer til disse med hensyn til valg af emneområde, indhold og struktur. Det følgende vedrører dog primært de danske og franske delkorpora, der indeholder kontrakter, da jeg i mit eget projekt udelukkende arbejder med denne teksttype.

2. Emneområdet

De tre korpora indeholder generelle aspekter af aftaleretten som repræ- senteret i love, regler, lovforarbejder, domme, kontrakter, juridiske lære- bøger og artikler.

Hermed er der skabt mulighed for empiriske undersøgelser af et af de fagsprog, som spiller en væsentlig rolle for erhvervslivet og dermed også for forskning og undervisning på handelshøjskolerne. Mere specifikt åb- ner korporaene nu også mulighed for en forskningsmæssig opdyrkning af teksttypen kontrakt, som hidtil — i modsætning til retsafgørelser og lov- tekster — kun meget sporadisk har været gjort til genstand for lingvi- stiske analyser. Denne skævhed, som nok primært skyldes mangel på materiale, har været yderst uheldig i betragtning af, at det nok er netop denne type af juridiske tekster, der er mest relevant for erhvervslivet.

3. Indhold og struktur

Korporaene er etableret efter principper for et såkaldt repræsentativt korpus, dvs. principper, der vedrører indhold, struktur og omfang, som er fastlagt på basis af erfaringer fra et tidligere projekt ved HHK *Database til terminologisk information og generering af ordbøger* og korpuslitteratur af bl.a. Henning Bergenholtz, Burkhard Schaefer og Steffen Leo Hansen (Dyrberg et al. 1988b, 210).

I praksis har man således valgt et emneområde, generelle aspekter af aftaleretten, og etableret en bibliografi over området. I bibliografien har man medtaget love, regler, domme og artikler af generel aftaleretlig karakter og udeladt tekster, der omhandlede specifikke aftaleforhold, da disse "faldt uden for" korpusemnet (Dyrberg et al. 1988b, 223). På grundlag af bibliografien som udtryk for den finite grundmængde har man så foretaget en indholdsmæssig og en teksttypologisk strukturering af området, samt en vægtning af omfanget af tekst, der skulle tildeles de enkelte emnekategorier i den tematiske inddeling. Dernæst har man foretaget en periodeafgrænsning, idet man har sat den tidsmæssige ramme for teksterne til perioden 1978-1987. Dog har man medtaget nugældende love med tilhørende lovforarbejder og bekendtgørelser, selv om de er publiceret før denne periode. Endelig har man inden for rammerne af den valgte struktur udtaget tekster på max. 5000 løbende tekstord, idet man med en sådan begrænsning mener at sikre, at tekstprøverne fordeles over samtlige tekster, og samtidig forhindre en "atypisk repræsentation af enten en enkelt teksttype eller en enkelt forfatter" (Dyrberg et al. 1988b, 214).

Som det fremgår af korpusbeskrivelsen har man fulgt en række principper for etablering af et repræsentativt korpus. Herudover har man dog "tilladt pragmatiske løsninger i de situationer, hvor det skønnes eller er nødvendigt, forudsat at sådanne løsninger i hvert enkelt tilfælde beskrives og dokumenteres" (Dyrberg et al. 1988b, 214).

Som vist nedenfor har det tilsyneladende i forbindelse med tekststypen kontrakter i en række tilfælde været nødvendigt at vælge sådanne løsninger. Herom siges der dog blot, at det har været "en komplet umulighed at etablere en emnedækkende bibliografi over kontrakter, og at "bibliografien over tekststypen kontrakter således primært omfatter publicerede formularsamlinger og fortrykte standardkontrakter" (Dyrberg et al. 1988b, 224)

Det følgende indeholder nogle overvejelser over og kommentarer til forholdet mellem principper, pragmatiske løsninger og praksis i de aftaleretlige korpora, dog med fokus på tekststypen kontrakter.

Der synes at være følgende principielle problemstillinger, som ikke entydigt fremgår af ovennævnte beskrivelse, nemlig problemer i forbindelse med:

1. teksternes tidsmæssige spredning
2. teksternes spredning på personer
3. teksternes tematiske spredning.

3.1 Teksternes tidsmæssige spredning

Da formålet med korporaene er at repræsentere den typiske og anerkendte sprogbrug med henblik på at fremme den fagsproglige kommunikation, bør der vel ideelt set være tale om juridisk sprogbrug af i dag.

Hvad betyder "juridisk sprogbrug af i dag" — og hvad menes der med "tekster fra 1978-1987"?

I korpusbeskrivelsen tager man ikke stilling til det første spørgsmål og giver ikke et entydigt svar på det andet. For at forsøge at besvare spørgsmålene må man derfor se dels på udviklingen i juridisk sprog, dels på de kontrakter, der er indeholdt i korporaene.

Juridisk sprog synes i mindre grad end almensprog at udvikle sig ved brug men derimod i højere grad at være underlagt kunstige faktorer (se f.eks. V.R. Charrow et al. 1982,175). Derfor kan man, i mangel af dyberegående diakrone undersøgelser af sprogbrugen, se på faktorer, der kan have indvirket på udviklingen.

Her kan nævnes, at juridisk sprogbrug i slutningen af 1960'erne og op gennem 1970'erne blev gjort til genstand for megen opmærksomhed og kritik fra såvel offentlig som privat side og fra både lingvister og jurister i bl.a. USA, England, Tyskland, Sverige, Frankrig og Danmark. Denne kritik gik især på, at sproget haltede for langt bagefter den almindelige sprogbrug og dermed var delvis uforståeligt for lægmand. Der blev slået til lyd for en forenkling af sprogbrugen og advaret mod overdreven brug af bl.a. en lang række grammatiske konstruktioner og kancelliudtryk (se f.eks. Justitsministeriets vejledning 1969). Kritikken gjaldt først og fremmest sproget i lovttekster og retsdokumenter, men den ramte også sproget i andre juridiske genrer såsom kontrakter. For Danmarks vedkommende bør især nævnes Justitsministeriets *Vejledning om sproget i love og andre retsforskrifter* (Justitsministeriet 1969) og W.E. von Eyben *Juridisk grundbog* (von Eyben 1989, 1. udg. 1962, 2. udg. 1967). For Frankrigs vedkommende kan nævnes, at man her oprettede en "Commission de modernisation du langage judiciaire", som arbejdede med en forenkling af sprogbrugen i retsdokumenter, og der blev publiceret lister over franske

termer, som skulle erstatte de engelske og latinske termer (se Sourioux/Lerat 1975 og Schroeder 1978). Desuden kom der fra en række jurister og lingvister en generel kritik af den juridiske sprogbrug og anvisninger på forbedringer (se f.eks. Desmazières 1972 og Sourioux/Lerat 1975).

Har denne kritik, som synes at være udsprunget af et reelt behov for forandring, der ikke blot følte af lægmænd, men også af juristerne selv, som var meget aktive i debatten, haft nogen indflydelse på den juridiske sprogbrug?

Der foreligger som nævnt desværre ikke tilbunds gående lingvistiske analyser af udviklingen i juridisk sprog, som kan besvare dette spørgsmål. Der er dog foretaget enkelte mindre undersøgelser.

Her kan nævnes Allan Karker "10 år efter eller lovsprogets forandring" (Karker 1982), som på grundlag af en gennemgang af Lovtidende 1979 og dele af Ministerialtidende 1979 undersøger, i hvilket omfang der er sket forandringer siden 1969, hvor Justitsministeriet udsendte sin Vejledning om sproget i love og andre retsfor skrifter. Karker konkluderer, at Justitsministeriets vejledning har haft betydelig indflydelse på sproget i love og andre retsfor skrifter, og at da retsfor skrifterne står centralt blandt de juridiske genrer, vil forvaltningen og domstolene derfor næppe på længere sigt kunne forblive upåvirkede af lovsprogets forandring (se Karker 1982,205). Endvidere kan nævnes, at von Eyben på grundlag af en gennemgang af domme fra de senere år konstaterer, at der er sket ændringer i retssproget omend i forskellig grad (von Eyben 1989,61). Det er uvist, om der også i Frankrig er sket en udvikling inden for den juridiske sprogbrug som følge af den fremførte kritik, da der her ikke findes tilsvarende undersøgelser.

Kontraktens sproglige udformning er i høj grad underkastet traditionen. Alligevel kan kritikken, som tilsyneladende har medført visse ændringer i sprogbrugen i love og domme, også her have sat sig spor. Under alle omstændigheder findes der ingen dyberegående lingvistiske analyser, der afkræfter dette. Derfor bør man nok følge dette råd fra Sourioux/Lerat, der plæderer for en sammenlignende juridisk stilistik: "pour ne pas imputer indûment au style de simples faits d'évolution linguistique, s'en tenir à des textes récents" (Sourioux/Lerat 1975,103).

Ifølge korpusbeskrivelsen består de aftaleretlige korpora af tekster fra perioden 1978-1987. Dette valg synes hensigtsmæssigt, da den nævnte kritik af sprogbrugen — om overhovedet — må være slået igennem ved slutningen af 70'erne; vel at mærke hvis "fra" betyder "produceret i". Når

man gennemgår listerne over de kontrakter, der er indeholdt i korporaene, viser det sig imidlertid, at der hermed ikke udelukkende menes tekster, der er produceret, men også tekster — der er publiceret i såvel genoptryk som nyoptryk — inden for perioden.

Af de ialt 153 kontrakter, som udgør den danske kontrakt-del, stammer således 32 fra Topsøe-Jensen et al.: *Juridisk formularbog* (1983, 12. udg.). Heraf kan størstedelen i uændret eller lettere ændret form føres tilbage til 1977-udgaven. Videre kan et mindre antal føres tilbage til 1971-udgaven, og et par enkelte til 1956-udgaven (som var udarbejdet af T. Hindenburg, og kun indeholdt ganske få formularer), og her vel at mærke med en del ændringer.

I den franske kontrakt-del, som ialt omfatter 111 kontrakter, stammer eksempelvis 24 kontrakter fra Lecourt *Formulaire des actes usuels sous seings privés* (1980, 15. udg.), og 36 fra Lemeunier *La pratique des sous seings privés* (1981, 8. udg.). Hovedparten af disse kontrakter kan, i lighed med kontrakterne i den danske formularbog, føres tilbage til tidligere udgaver. En sammenligning af Lecourt's 1980- og 1966-udgave viste således, at de fleste af de kontrakter fra 1980-udgaven, der er medtaget i det franske korpus, kan føres tilbage til 1966-udgaven. Der må dermed også være en vis sandsynlighed for, at en del af kontrakterne har været optrykt i udgaver fra før 1966, hvilket jeg dog ikke har kunnet efterspore, da de franske biblioteker ikke har efterkommet mine forespørgsler efter disse.

Set ud fra et produktionssynspunkt har man alt i alt foretaget en meget flydende periodeafgrænsning, og der synes ikke ubetinget at være tale om nyere tekster. Denne kombination er uheldig, da den enkelte forsker ikke umiddelbart vil kunne kontrollere, om resultatet af en given undersøgelse påvirkes af forskelle i henseende til kontrakternes tilblivelsestidspunkt.

Et argument for også at medtage kontrakter, der blot er genoptrykt, kunne tænkes at være, at forfatteren/udgiveren trods alt har publiceret teksterne inden for perioden 1978-1987 og dermed må have ment, at også sprogbrugen var aktuel. Dette beror i givet fald på udgiverens subjektive vurdering. Jeg tvivler dog på, at forfatterne generelt har været særlig opmærksomme på sprogbrugen. En gennemgang af et større antal kontrakter fra formularbøgerne tyder snarere på, at man har været utilbøjelig til at udskifte eller ændre i formularer, medmindre det har været nødvendigt på grund af lovændringer mv. Det kan naturligvis skyldes, at der ikke er sket en udvikling i sprogbrugen. Det kunne dog også skyldes, at

forfatterne ikke har været opmærksomme på en sådan udvikling, eller det kunne slet og ret være begrundet i de udgifter, der er forbundet med nyoptryk af tekster.

Følgende citat fra von Eyben tyder på, at der kan være grund til en vis skepsis over for formularbøgerne på dette punkt: "I ældre kontrakter finder man en konstruktion, som har holdt sig længe i handelssproget: inversion efter "og", (...) Nu er den vist forladt i juridisk stil, men selv i nye formularbøger lever den endnu.." (von Eyben 1989,57).

Kort sagt synes der bag den foretagne periodeafgrænsning at ligge nogle pragmatiske løsninger, som ikke er helt uproblematiske. Det kan derfor undre, at gruppen bag korporaene ikke har "beskrevet og dokumenteret" disse løsninger og de dermed forbundne problemer.

3.2 Teksternes spredning på personer

Her kan vel passende indledes med følgende citat: "Hver forfatter forelser sig i bestemte vendinger og gør sig skyldig i sproglige synder af den ene eller den anden art" (von Eyben 1989,16). Hermed sigter von Eyben specielt til forfatterne af den juridiske litteratur, men det samme gælder vel kontraktkoncipisterne. Som et tydeligt bevis herpå kan nævnes leasingkontrakt 4.024 (Topsøe-Jensen, 1983,443f) i den danske kontrakt-del. Denne meget korte kontrakt (den fylder halvanden side i Topsøe-Jensen) viser for det første tydeligt koncipistens forkærlighed for vendingen "de af kontrakten omhandlede/omfattede aktiver", som er anvendt hele ti gange. For det andet gør koncipisten sig skyldig i en — efter min mening — overdreven anvendelse af verbalsubstantiver, participialkonstruktioner og præpositionsforbindelser. Kontrakten var også indeholdt i 1971-udgaven af Topsøe-Jensen et al., så man kan da håbe, at koncipisten sidenhen har læst Justitsministeriets vejledning.

Nogle kontrakter er, som den nævnte, affattet i en meget snørklet stil, andre er affattet i et enkelt og klart sprog. Følgende uddrag fra to forskellige kontrakter, der begge har været anvendt inden for perioden 1978-1987 kan illustrere dette:

"Afreignet provision vedrørende uerholdelige betalinger fratrækkes i provisionsafregningen på det tidspunkt, da det endeligt konstateres, at fordringen er helt eller delvis uerholdelig."

"Hvis kunden ikke betaler sin gæld fuldt ud, er provisionen begrænset pro rata til de beløb, som leverandøren faktisk modtager."

Nogle kontrakter viser, at koncipisten behersker de grammatiske konstruktioner, der er nævnt i Justitsministeriets vejledning, og forstår at an-

vende dem med måde. Andre viser en uhensigtsmæssig — og ofte samtidig en overdreven — anvendelse af disse konstruktioner. Selvom sprogbugen i de fleste kontrakter synes at befinde sig et sted midt mellem disse ekstremer, så er der dog generelt forskelle fra kontrakt til kontrakt.

I korpusprojektet har man med henblik på at hindre en atypisk repræsentation af en enkelt forfatter begrænset omfanget af de enkelte tekster til max. 5000 løbende ord. Man nævner dog ikke en direkte begrænsning for personsammenfald, og en henvendelse til gruppen bag korporaene viste, at man heller ikke havde opereret med en sådan begrænsning.

Er der så sket nogen skade herved? Hvorledes er kontrakterne fordelt på personer?

Af de 153 danske kontrakter stammer 32 fra Topsøe-Jensen et al. (1983), 9 fra Arendorff (1980), 9 fra Møller Andersen (1987) og resten fra brancheorganisationer, advokater og forretningsfolk. Af de 111 franske kontrakter er 36 hentet fra Lemeunier (1981), 24 fra Lecourt (1980), 2 fra Javon/Lecourt (1984), 13 fra Hémard (1985) og resten fra direkte kilder.

Disse formularbøger mv. er af forskellig karakter: Topsøe-Jensen et al., Lemeunier og Arendorff indeholder således dels beskrivelser af forskellige retsområder/kontrakttyper suppleret med diverse formularer, hvorimod Lecourt udelukkende består af formularer. Lecourt synes primært at bestå af individuelt affattede kontrakter (uden kildeangivelse), og i mindre grad af bearbejdede standardkontrakter (ofte uden kildeangivelse), medens Topsøe-Jensen et al. og Lemeunier indeholder en blanding heraf (med sporadiske kildeangivelser). Arendorff rummer eksempler på operative kontrakter og forhandlingsoplæg (med sporadiske kildeangivelser). En henvendelse til forfatteren viste imidlertid, at han selv havde affattet samtlige formularer. Hémard indeholder kun ubearbejdede standardkontrakter og modelkontrakter (med tydelig kildeangivelse). Topsøe-Jensen et al. er udarbejdet af et større forfatterkollektiv, hvorimod der tilsyneladende kun står en enkelt eller ganske få forfattere/udgivere bag de øvrige bøger. Endelig skal nævnes, at Hémard er den eneste, som giver en nogenlunde rimelig beskrivelse af den måde, hvorpå formularerne er indsamlet.

Hémard synes i enhver henseende med sine ubearbejdede kontrakter, tydelige kildeangivelser og beskrivelse af kontraktindsamlingen at være den mest "korpusvenlige" af de nævnte formularbøger, medens Lecourt med sine individuelt affattede kontrakter og bearbejdede kontrakter, udbredte mangel på kildeangivelser og manglende beskrivelse af kontraktindsamlingen synes at være den mest "korpusfjendske".

Arendorff er den eneste, der selv har affattet samtlige kontrakter. Ved de øvrige kender man imidlertid ikke de anvendte udvælgelseskriterier, og det er uvist, om et større antal af de kontrakter, som man i korpusprojektet har hentet fra formularbøger, er bearbejdet af ganske få personer eller indsamlet fra en mindre kreds. Ved de kontrakter, som stammer direkte fra brancheorganisationer, advokater og forretningsfolk, ligger der ligeledes en mulighed for personsammenfald, da man heller ikke her synes at have opstillet regler for teksternes spredning på personer.

Alt i alt er der altså en fare for, at et større antal tekster er farvet af individualsprog eller subjektive udvælgelseskriterier.

3.3 Teksternes tematiske spredning

Korpusemnet er som nævnt tidligere begrænset til de generelle aspekter af aftaleretten. Således har man kun medtaget love, regler, domme og artikler vedrørende denne del af aftaleretten, og den tematiske strukturering og dermed også vægtningen af de enkelte emnekategorier er foretaget på grundlag af aftalerettens almindelige del.

Kontrakterne må dog anses for at "falde uden for" (se pkt. 3) korpusemnet, da de er udtryk for specifikke aftaleforhold. Dermed kan den tematiske strukturering og vægtning, der er foretaget ved de øvrige tekster, ikke anvendes — og er heller ikke blevet anvendt — for kontrakterne.

Denne mangel på tematisk strukturering og vægtning, som nødvendigvis må afspejle sig i korporaene, synes ikke uvæsentlig. Dette underbygges af følgende citat fra von Eyben, som på basis af en gennemgang af en årgang af Lovtidende og af Ugeskrift for Retsvæsen samt af formularerne i Hindenburgs formularbog konkluderer "Medens retsafgørelserne stort set var skrevet efter samme stilmønster, var der betydelige forskelle, når man sammenlignede love fra forskellige ministerier og formularer fra forskellige retsområder. (...) nogle grupper af formularer var meget konservativt affattet, andre var skrevet i en enklere og klarere stil" (von Eyben, 1989,15f).

I korpusprojektet har man set bort fra disse problemer. I stedet kunne man — også med bistand fra jurister — her have struktureret og vægtet teksterne med udgangspunkt i de specifikke aftaleforhold.

4. Andet

Udover disse mere principielle problemstillinger kan også nævnes, at valget af tekster i for høj grad synes at have været styret af det forhåndenværende materiale. Således kan det jo undre, at man har medtaget kontrakter fra 1980-udgaven af Lecourt i stedet for at anvende kontrakter fra 1986-udgaven, og at man har valgt at medtage en mængde kontrakter fra ganske få formularbøger, men helt har forbigået kontrakter fra andre samlinger, herunder Jean de Mourzitch *Pratique des actes juridiques et des contrats* (1980) og *Juris-classeur notarial. Formules commentées* (udgives løbende).

5. Konklusion

Til trods for at man i dette korpusprojekt har taget udgangspunkt i en række teoretiske overvejelser over sammensætningen af et repræsentativt korpus, afspejler dette sig kun i ringe grad i de delkorpora, der indeholder kontrakter. For disse er der for det første ikke etableret en emnedækkende bibliografi. Denne mangel har naturlige årsager og behøver vist ikke nærmere forklaring. For det andet er der ikke foretaget en tematisk inddeling og dermed heller ingen vægtning af de forskellige kontrakt-kategorier. Disse mangler er vel nærmest en følge af, at kontrakterne reelt falder uden for korpusemnet og derfor ikke har kunnet gøres til genstand for samme inddeling og vægtning som de øvrige tekster. For det tredje er der ud fra et produktionssynspunkt foretaget en meget flydende periodeafgrænsning (se i øvrigt Bergenholtz 1986b,230), hvilket kan skyldes de opstillede krav om omfang. For det fjerde er der uvist af hvilken grund ikke opstillet direkte regler for teksternes spredning på personer, og som en følge af den manglende tematiske inddeling er der heller ikke opstillet direkte regler for teksternes spredning på temaer. Endelig synes man for det femte ikke udelukkende at være gået ud fra et tilfældighedsprincip ved den konkrete udtagelse af tekster (se pkt. 4 og Bergenholtz 1988b,230). Disse forhold må vel nødvendigvis give stof til overvejelser om teksternes repræsentativitet.

Kontraktdelen bygger tilsyneladende næsten udelukkende på de såkaldt pragmatiske løsninger. Desværre har man her ikke ofret disse løsninger og de dermed forbundne problemer særlig megen opmærksomhed. Det har så f.eks. medført, at man på den ene side har opstillet principper for sammensætningen af korporaene generelt, samtidig med at man på den anden side i praksis har medtaget en mængde kontrakter fra formularbøger; vel at mærke uden at undersøge principperne bag sammensætningen

af disse og uden at beskrive de problemer, der er forbundet hermed. Resultatet kan vel kun blive "formularbøger i korpusklæder". Dette projekt samt erfaringer i forbindelse med et lignende projekt med oprettelse af biotekniske tekstkorpora (se Lauridsen/Lauridsen 1989, 123) tyder på, at korpusarbejde næsten udelukkende bygger på praktiske løsninger. Gruppen bag det sidstnævnte projekt er derfor gået praktisk til værks — ikke af nød — men ud fra en overbevisning om, at "korpusarbejde ... til syvende og sidst består i en stor mængde praktiske løsninger" (Hauschildt/Lauridsen 1989b). Hvis det er rigtigt, bør man nok ofre mere tid på at begrunde og beskrive disse løsninger end på teoretiske overvejelser.

6. Litteratur (i udvalg)

- Arendorff, Peter (1980): *Erhvervslivets kontrakhåndbog*. København: A/S Forlaget Børsen.
- Bergenholtz, Henning (1988a): Korpusproblematik in der Computerlinguistik. Konstruktionsprinzipien und Repräsentativität, i: *Computational Linguistics. Ein internationales Handbuch computerunterstützter Sprachforschung und ihrer Anwendung*. Hrsg. von Istvan Batori u.a. Berlin/New York: de Gruyter (i trykken).
- Bergenholtz, Henning (1988b): DK 87: Et korpus med dansk almensprog, i: *Hermes 1*, 1988.
- Charrow, V.R. et al.: Characteristics and functions of legal language, in: *Sublanguage*. Eds.: R. Kittredge & J. Lehrberger. Berlin: Walter de Gruyter.
- Desmazières, A.: Un essai de présentation moderne des actes notariés, i: *J.C.P., éd., Not.*, 1972, I, 2447.
- Dyrberg, Gunhild et al. (1988a): Fagsproglige tekstkorpora, i: *Sprint 1*, 1988.
- Dyrberg, Gunhild et al. (1988b): Etablering af et juridisk tekstkorpus, i: *Hermes 1*, 1988.
- Hansen, Steffen Leo (1987): *Jurkorpus 5: Korpuslingvistik, teori — metode — praksis*. Terminologiaafdelingen. Handelshøjskolen i København, 1987.
- Hauschildt, Bent/Lauridsen, Ole (1989a): *Fagsproglige korpora og terminologi*. Foredrag holdt v/NordTerm symposiet i Varde (2.-3. juni). Handelshøjskolen i Varde. (Udkommer i symposiets proceedings).
- Hauschildt, Bent/Lauridsen, Ole (1989b): *Genteknologiske tekstkorpora. En situationsrapport med principielle overvejelser*. Foredrag holdt v/Symposium i Kontrastiv lingvistik — Metoder, principper og samarbejdsmuligheder (28.-30.8.1989). Handelshøjskolen i Århus.
- Justitsministeriet (1969): *Vejledning om sproget i love og andre retsafgørelser* (MinT 1969 nr. 224).
- Karker, Allan (1982): Ti år efter eller Lovsprogets forandring, i *Festskrift til W.E. von Eyben*. København: Juristforbundets forlag.
- Lauridsen, Karen M./Lauridsen, Ole (1989): Tekstkorpora: En ny forskningsaktivitet ved Handelshøjskolen, i: *Festskrift i anledning af Handelshøjskolens 50-års jubilæum 31. august 1989*. Århus.

- Lecourt, Bernard (1980): *Formulaire des actes usuels sous seings privés. 15e éd.* Paris: Librairies techniques.
- Lemeunier, Francis (1981): *La pratique des sous seings privés. Formulaire d'actes. Les contrats d'affaires.* 8e éd. Paris: Masson.
- Lindon, Raymond (1986): *Le style et l'éloquence judiciaires.* Paris: Albin Michel.
- Mimin, P. (1970): *Le style des jugements.* Paris: Librairies techniques.
- Mourzitch, Jean de (1980): *Pratiques des actes juridiques et des contrats.* Paris: Librairies Techniques.
- Schroeder, Francois-Michel (1978): *Méthodes du droit. Le nouveau style judiciaire.* Paris: Dalloz.
- Sourieux, Jean-Louis (1975): *Le langage du droit.* Paris: Presses universitaires de France.
- Topsøe-Jensen, Hans et al. (1983): *Juridisk formularbog.* 12. udg. København: Juristforbundets forlag.
- von Eyben, W.E. (1989): *Juridisk Grundbog 3. Dommen — Sproget.* 4. omarb. udg. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.

